

në ballë të së cilës nuk janë idealet humanitare, por lufta pa kompromise e shteteve për ta shtuar fuqinë dhe për ta përmirësuar pozitën e tyre konkurrense në sistemin ndërkombëtar.

Kontributi praktik dhe intelektual i koncepteve të reja mbi sigurinë njerëzore duhet të qëndrojë pikërisht që në debatet që zhvillohen mbi sigurinë njerëzore ku do të merret parasysh interesi i njerëzve të thjeshtë.

Edhe nëse siguria njerëzore si një e mirë publike është përgjegjësi e shtetit, në të njëjtën kohë kërkon nga njerëzit (*individët*) të angazhohen më shumë aktivisht në sigurinë e përgjithshme. Individët kanë aftësi që t'i identifikojnë problemet dhe të ofrojnë zgjidhje për ato probleme. Në rastin e kundërt, në marrëdhëniet ndërshtetërore dhe ndërmjet organizatave ndërkombëtare, ku nxjerrin vendime, individit nuk është prezent, dhe duke pasur parasysh këtë edhe nuk mund të vendos.

Përmes nxjerrjes dhe aplikimit të normave për mbrojtjen e të drejtave njerëzore, të cilat paraqesin themelet e sigurisë njerëzore dhe përparimin e fundit të koncepteve mbi sigurinë njerëzore, bota ka vërejtur se siguria duhet të jetë e ndërtuar në themelet e sigurisë individuale të secilit, për të pasur kuptim në nivelin ndërkombëtar.

Ndaj konsiderojmë, se përderisa dialogusit kryesor të koncepteve mbi sigurinë njerëzore, të vazhdojnë promovimin e definicioneve të përgjithësuara, joprecize dhe të papërdorshme, siguria njerëzore do të mbetet vetëm një ide e mirë, pa ndonjë vlerë të mirëfilltë praktike.

Përfundimisht, fokusi i qarqeve politike dhe akademike do të duhet të jetë në operacionalizimin dhe sendërtimin në praktikë të koncepteve të reja mbi sigurinë njerëzore, dhe konsiderojmë se ky punim është një shembull i mirë në këtë drejtim.

Bibliografia

- Berger, Mark T. (2003): *The Battle for Asia: From Decolonization to Globalization (Asia's Transformations)*, Routledge, London.
- Franklin Delano R.- *Speech about Four Freedoms*(25.01.2011): <http://www.americanhethoric.com/speeches/fdrthefourfreedoms.htm>
- Gupta, Sanjeev; Clements, Benedict; Bhattacharya, Rina; Chacravarti, Shamit (2002): *The Elusive Peace Dividend, Finance and Development*;
- Internacional Military Tribunal(1945) Nurnberg IMT Statute , Article 6
- Statuti i Gjykatës Ndërkombëtare Penale per ish Jugosllavinë;
- Statut of the International Tribunal for Rwanda,
- Rome Status of the International Criminal Court,
- UNDP (1993): *Human Development Report, Chapter 1, p.12.* <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1993>.

ARTIKUJ DHE STUDIME

Këndvështrimi i një pretendimi civil në procesin penal

Dr. Çlirim Duro

Abstrakt

Padia civile në procedimin penal, si një e drejtë për kërkim dhe gjykim, është mjete procedural i cili vë në lëvizje organin procedues dhe pushtetin gjyqësor për shqyrtimin në themel të saj, në bazë të fakteve dhe karakteristikave të njëjta, së bashku me aktet penale, që sipas ligjit në fuqi vlerësohen dhe gjykohen në një proces të vetëm, me qëllim dhënien e një vendimi të përbashkët si për akuzën penale ashtu edhe për pretendimin civil. Ky institut i të drejtës Procedurale Penale të RSH, ka rëndësi teorike dhe praktike, pasi mbron interesat e ligjshme private, shtetërore dhe publike, duke reflektuar siç janë më poshtë:

Në aplikimin dhe zbatimin e këtij instituti në praktikën aktuale gjyqësore, pasi përgjithësisht për çdo veprë penale që parashikon ligji, kemi cenim të interesave të ligjshme të personave fizikë ose juridikë (privat ose publik).

Në planin teorik paraqiten vështirësi konceptuale procedurale që pengojnë dhe vështirësojnë nga ana praktike kërkimin civil në procedimin penal sipas kërkesave ligjore. Trajtimi dhe konceptimi i drejtë i normave juridike respektive sjell logjikisht instrumentalizimin e tyre, i cili shërben për mbrojtjen e të drejtave dhe interesave të ligjshme materiale të subjekteve të ndryshëm, gjë e cila realizohet nëpërmjet dhënies së vendimit gjyqësor.

Ky artikull, ka si qëllim trajtimin teorik, që përfshin: konceptimin analitik të pretendimit civil në procedimin penal, analizën e normave dhe situatave juridike respektive si dhe përshtatjen aplikative legjislative në zbatimin praktik, mbështetur mbi baza doktrinale dhe normative.

Fjalë Kyç: *padia civile, procedurë penale, juridiksioni gjyqësor, garanci procedurale.*

1. Raporti midis disiplinës penale dhe disiplinës civile

Sistemi i të drejtës ndahet në dy grupe të mëdha normash juridike, të cilat rregullojnë aktivitetin e subjekteve të ndryshëm të së drejtës dhe dallojnë në norma materiale, që rregullojnë në mënyrë të drejtpërdrejtë marrëdhëniet që krijohen mes subjekteve të së drejtës dhe normave procedurale, që kanë për objekt garantimin dhe mbrojtjen e vetë të drejtave materiale që rregullohen nga normat materiale¹.

E drejta procedurale në çdo degë të saj (civile, penale, administrative) rregullon veprimtarinë në dhënien e drejtësisë, duke garantuar në të njëjtën kohë si respektimin e të drejtës, ashtu dhe personalitetin e subjekteve të ndryshëm, pra të drejtat subjektive materiale të këtyre subjekteve, qoftë në marrëdhëniet e tyre reciproke, qoftë kundrejt organeve të pushtetit publik dhe duke u ofruar këtyre subjekteve mjetet juridike për mbrojtjen e të drejtave dhe interesave të tyre të ligjshme².

Bazuar në sa u tha më sipër, mund të nxjerrim dhe karakteristikat e së drejtës procedurale, si civile ashtu dhe penale, duke i shprehur në union të plotë dhe që janë një e drejtë instrumentale, dinamike e që i përkasin të drejtës publike³.

1.1 Padia civile në procesin penal

Një nga institutet më të rëndësishme që paraqet elementin privat në disiplinën procedurale penale është përkatësisht “*Padia civile në procesin penal*”, në të cilën ndërthuret elementi publik me atë privat, ai që ka pësuar dëm material nga vepra penale ose trashëgimtarët e tij mund të ngrenë padi civile në procesin penal kundër të pandehurit ose të paditurit civil, neni 61 KPrP.

Ky institut lejon krijimin e marrëdhënies juridike civile në brendësi të procesit penal, ku, së bashku me shqyrtimin gjyqësor të akuzës, bëhet dhe ai i padisë civile. Marrëdhënia juridike civile gjatë procesit penal jo gjithmonë mund të përputhet me karakterin publik të së drejtës penale, por ndodh që të korrespondojë me procesin penal ku evidentohet marrëdhënia private e palëve.

Pretendimi civil në procesin penal vjen si pasojë logjike e katër kushteve të procedimit:

1. Juridiksioni gjyqësor civil në procesin penal.
2. Kompetenca e gjykatës penale për shqyrtimin e padisë civile.
3. Palët private në procesin penal.
4. Paragjyqeshmëria (parimi i gjësë së gjykuar).

¹ *Procedura Civile*, Alban Brati, Botimet DUDAJ 2008, fq. 45.

² Po aty.

³ Po aty.

1.2 Karakteristikat e padisë civile në procesin penal

Prezantimi i marrëdhënies juridike civile nuk kërkon zbatimin e normave procedurale civile, sikundër do të ishte e logjikshme gjatë procesit civil, pas marrjes së vendimit bëhet arsyetimi i tij duke u bazuar mbi provat dhe ligjin penal (*neni 382 KPrP*), por marrëdhënia juridike civile qëndron e ndërvarur nga faktet dhe rrethanat e çështjes penale dhe në konkluzion janë ato të cilat provokojnë ushtrimin e pushtetit gjyqësor. Subjektet në procesin penal mund të shfrytëzojnë të drejtën subjektive procedurale në parashtrimin e pretendimeve civile, por është prokurori dhe gjykata ata që kanë pushtetin për pranimin ose jo të padisë civile, legjitimimi i paditësit civil mund të bëhet nga organi procedues derisa të mos ketë filluar shqyrtimi gjyqësor, (*neni 62/1 KPrP*), gjithmonë jo për të dëgjuar kërkuesin mbi themelin e pretendimit, por për të shqyrtuar atë në varësi të akteve penale.

“Bashkimi i gjykimit të padisë civile në gjykimin e çështjes penale, nuk cenon as procedimin penal dhe as atë civil. Të dy procedimet ruajnë karakteristikat e tyre të veçanta sipas dispozitave respektive që i rregullojnë, por për shkak të elementëve të përbashkët si palët, provat e nevojshme etj [...], bashkohen në një procedim të përbashkët”⁴. Gjykimi i padisë civile së bashku me atë të veprës penale, krijon mundësinë për të mënjeluar për çdo eventualitet dhënien e vendimeve penale e civile kontradiktore për të njëjtën çështje⁵.

Bazuar në sa u tha më sipër, mund të evidentojmë karakteristikat e padisë civile në procesin penal, të cilat janë:

1. Formimi i një raporti procedural civil i pavarur dhe i ndryshëm, i vendosur në brendësi të një procesi ku është parakusht një raport procedural penal. Ndërtimi i marrëdhënies juridike civile shërben për mbrojtjen e interesave dhe të drejtave të ligjshme të subjektit që pretendon që është cenuar nga vepra penale, padia mund të ngrihet, për të kërkuar rivendosjen e një të drejte ose interesi të ligjshëm që është shkelur (neni 32 i KPrC). Nga ana tjetër, krijimi i një procesi penal ka si qëllim ndëshkimin e personit që prezumohet të ketë shkaktuar faktin e paligjshëm që sjell efekte juridike, si në marrëdhënien juridike objekt akuze, ashtu edhe në atë ku të interesuar të drejtpërdrejtë janë palët private. Për këtë arsye janë palët private që ndërtojnë marrëdhëniet e tyre në bazë të faktit të paligjshëm, që ka parakusht logjik një proces penal. Këto raporte, në bazë të konceptit normativ që i parashikon bashkë, ndërveprojnë në një proces të vetëm, duke respektuar garancitë procedurale themelore, karakteristikat përkatëse si dhe normat, të cilat krijojnë hapësirat e nevojshme juridike respektive, me gjithë dallimet që karakterizojnë disiplinat e ndryshme.

⁴ “*Ekstrakt*” Vendim unifikues nr. 284, datë 06. 10. 2000.

⁵ *Padia Civile në Procesin Penal Shqiptar*, Fehmi Abdiu, Botimet Pex 2003, fq. 46.

2. Natyra dytësore e padisë civile në raport me akuzën penale. Normat respektive për vënien në jetë të procesit janë të parashikuara në Kodin e Procedurës Penale; ndërsa ato civile, me të cilat shprehet pretendimi i kërkuarit, duhet të aplikohen për atë që nuk pengojnë procesin penal, si dhe mund të shërbejnë për një interpretim më të hollësishëm të instituteve të parashikuara në normat procedurale penale që lidhen me gjykimin e padisë civile në procesin penal. Në rast të kundërt, do të jemi përpara situatës juridike të parashikuar në nenin 62 paragrafi 3 të KPrP. që disponon se, me kërkesë të palëve ose kryesisht, gjykata mund të vendosë veçimin e padisë civile dhe dërgimin e saj në gjykatën civile, nëse gjykimi i saj vështirëson ose zvarrit procesin penal.

2. Garancitë thelbësore procedurale penale dhe civile

Me ndërthurjen pjesore të të dyja disiplinave gjatë procesit ekzistojnë garanci procedurale për zhvillimin sa më të drejtë të gjykimin të çështjes dhe si rrjedhojë të dy procedimet nuk mund të ruajnë individualitetet që i karakterizojnë gjatë gjithë ekzistencës së procesit. Tipare të ndryshme të procesit krijojnë simbolikisht raportin midis procedimeve respektive. Në themel të detyrimit të gjykimin penal në raport me atë civil, paraqiten dy momente thelbësore që karakterizojnë në mënyrë të veçantë disiplinat përkatëse, që më konkretisht janë:

- parimi i prezumimit të pafajësisë;
- barra e provës.

Garantimi i parimit të prezumimit të pafajësisë. Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë në nenin 30 të saj parashikon, se kushdo quhet i pafajshëm përderisa nuk i është provuar fajësia me vendim të formës së prerë, i cili gjen shprehje dhe aplikim në nenin 4 të KPrP ku parashikohet, se i pandehuri prezumohet i pafajshëm gjersa nuk vërtetohet fajësia e tij me vendim gjyqësor të formës së prerë.

Parimi i prezumimit të pafajësisë së të pandehurit është koncepti më i rëndësishëm dhe i aplikuar gjatë të gjithë procedimit penal, në çdo fazë dhe deri kur gjykata e apelit shprehet me vendim përfundimtar. Kjo është arsyeja që justifikon pasivitetin e personit që ka marrë cilësinë e të pandehurit, si dhe identifikon krijimin, zhvillimin dhe përfundimin e procedimit penal.

Kur gjykimi i padisë ka parakusht logjik procedural një proces penal, raporti ndërmjet dy disiplinave njihet gjatë procesit në funksion të gjykimin dhe drejtimin e procesit të drejtë e korrekte në përputhje me normat juridike substanciale dhe procedurale që vihen në dispozicion të palëve ndërgjyqës dhe gjykatës në dhënien e drejtësisë.

Në dispozitat e Kodit të Procedurës Civile nuk është parashikuar shprehimisht se kush nga palët ndërgjyqës prezumohet i fajshëm ose i pafajshëm. Si rrjedhojë, mund të nxjerrim konkluzione nga mënyra se si është ndërtuar marrëdhënia procedurale civile në bazë të dispozitave të saj e shprehur në nenin 6 të KPrC i cili parashikon, se gjykata që gjykon mosmarrëveshjen duhet të shprehet mbi gjithçka që kërkohet dhe vetëm për atë që kërkohet.

Nga ky parim i prezumimit të pafajësisë buron rregulli i njohur i interpretimit të dyshimeve në favor të të pandehurit (*indubio pro reo*), sipas të cilit, kur faktet dhe rrethanat e çështjes lejojnë vlerësime dhe interpretime të ndryshme, duhet pranuar interpretimi më i favorshëm për të pandehurin, çdo dyshim për akuzën çmohet në favor të të pandehurit, neni 4 i KPrP.⁶ Në procesin civil gjykata dyshimet nuk i interpreton në favor të asnjërës prej palëve, por ka detyrimin e dhënies së një vendimi sipas bindjes së saj të brendshme.

Si konkluzion, mund të themi se gjykata në interpretimin dhe zbatimin e normave juridike ruan parimet themelore të proceseve respektive në çdo fazë të procedimit si dhe në dhënien e vendimit.

Barra e provës. E lidhur ngushtësisht me parimin e prezumimit të pafajësisë është koncepti që mbështetet mbi detyrimin e palëve në proces për të provuar faktet që paraqiten gjatë shqyrtimit të padisë civile në procesin penal, pra barra e provës e cila i shoqëron palët dhe procedimin në të gjithë ekzistencën e tij, janë objekt prove faktet që kanë lidhje me akuzën [...] dhe përgjegjësinë civile (neni 150 KPrP).

Parimi i prezumimit të pafajësisë e çliron të pandehurin nga barra për të provuar pafajësinë e tij, i jep të drejtën të mos i përgjigjet akuzës dhe të mos mbajë përgjegjësi për deklaratimet që bën, të kërkojë nga organi procedues marrjen e provave që e shfaqësojnë dhe të mbrohet në çdo mënyrë të përshtatshme që lejohet me ligj⁷.

Gjykata gjatë procesit civil, edhe pse është e lidhur dhe e detyruar nga parimi i disponibilitetit të provës, në fushën e hetimit gjyqësor disponon disa pushtete, ku në disa raste mund t'i lejohen asaj për të dalë nga pasiguria në të cilat e kanë lënë provat e palës. Në procedimin penal parimi i disponibilitetit të provës vlen për organin procedues, e cila lidhet që me fazën e hetimeve paraprake dhe në çdo fazë të procesit, dhe më konkretisht barrën e provës në procesin penal e kanë prokurori, i dëmtuari akuzues ose paditësi civil.

Për sa i përket të dëmtuarit akuzues, disiplina procedurale penale nuk e parashikon taksativisht barrën e të provuarit, por prezumohet se është ai që disponon detyrimin për të provuar faktin e paligjshëm penal që përbën shkak për krijimin e padisë civile. Megjithatë, gjykata në çdo rast gjatë hetimit gjyqësor, si për akuzën penale ashtu edhe për padinë civile disponon të drejtën të kërkojë ose krijojë situata procedurale

⁶ Procedura Penale; *Komentar*; Halim Islami, Artan Hoxha, Ilir Panda; Tiranë 2003; fq. 55-56.

⁷ Po aty.

që i konsideron themelore në gjykim, për të formuar bindjen e saj të brendshme mbi faktet që janë objekt hetimi gjyqësor, në bazë të provave.

Prezantimi i provave të nevojshme në procesin penal, të cilat kanë efekt edhe për padinë civile, bëhet nga prokurori, për shkak të faktit të paligjshëm të prezumuar që formon objektin e hetimit gjyqësor si për çështjen penale ashtu edhe për atë civile, që nga ana tjetër përbëjnë elemente të përbashkëta procedurale për vërtetimin e tyre në gjykimin e padisë civile në procesin penal. Ky pozicion procedural nuk i pengon palët private që me iniciativën e tyre të kërkojnë dhe të paraqesin vetë prova për të ndihmuar hetimin gjyqësor.

Në procesin penal barrën e provës e ka prokurori ose i dëmtuari akuzues, ndërsa paditësi civil e mbështet pretendimin e tij mbi faktet penale dhe si rrjedhojë mund t'i kërkojë organit procedues marrjen e provave që mund të jenë të rëndësishme për hetimin gjyqësor të çështjes, i dëmtuari ka të drejtë të parashtrijë kërkesa në organin procedues dhe të kërkojë marrjen e provave (neni 58 KPrP, pika 2).

Nga ana tjetër, paditësi civil me iniciativë mund të paraqesë gjatë hetimit gjyqësor prova të cilat mbështesin pretendimet e tij, pala që pretendon një të drejtë, ka detyrimin që, në përputhje me ligjin, të provojë faktet mbi të cilat bazon pretendimin e saj⁸, si dhe të ndihmojë gjykatën në saktësimin e dëmit⁹.

Parimi i prezumimit të pafajësisë e çliron palën nga barra për të provuar pafajësinë e vet¹⁰. Kështu që mbi të pandehurin vlen parimi i mosveprimit gjatë procedimit për faktin e paligjshëm të prezumuar penal; ndërsa, për sa i përket efekteve të tij mbi padinë civile, i pandehuri ose i padituri civil mund të shfrytëzojnë parimin e fitimit procedural ose të mosveprimit të parimit të disponibilitetit të provës në drejtim të kundërt.

Një fakt mund të vërtetohet dhe në bazë të provave që nuk janë dhënë nga pala të cilës i rëndonte barra e vërtetimit të këtij fakti, por që gjenden në akte (sepse janë parashtruar nga prokurori, i dëmtuari akuzues ose paditësi civil)¹¹.

3. Juridiksioni gjyqësor civil në procesin penal

Juridiksioni gjyqësor civil në procesin penal është sfera e çështjeve civile, ku është parakusht një raport procedural penal, që në bazë të ligjit kanë të drejtë të shqyrtojnë gjykatat penale. Në nenin 61 të Kodit të Procedurës Penale parashikohet, se ai që ka pësuar dëm material nga vepra penale ose trashëgimtarët e tij mund të ngrenë padi civile në procesin penal kundër të pandehurit ose të paditurit civil për të kërkuar kthimin e pasurisë dhe shpërblimin e dëmit.

⁸ Neni 12 i Kodit të Procedurës Civile.

⁹ Neni 395 i Kodit të Procedurës Penale.

¹⁰ Procedura Penale, *Komentar*, Halim Islami, Artan Hoxha, Ilir Panda, Tiranë 2003, fq. 55.

¹¹ *Procedura Civile*, Alban Brati, Botimet DUDAJ 2008, fq. 287-8.

Në juridiksionin e gjykatës ku është ngritur një çështje penale, dispozita përkatëse i lejon të dëmtuarit nga vepra penale të paraqesë pretendimin civil, në procesin penal në vijim të kësaj paraqitjeje i dëmtuari duhet të heqë dorë nga aktet në procesin civil, ndërkohë që gjyqtari penal parashikon edhe mbi shpenzimet e procedimit civil.

Heqja dorë nga aktet civile, nga njëra anë, vjen nga ekzistenca e juridiksionit civil në procesin penal; nga ana tjetër, lidh dy konsekuenca automatike që ligji i njeh padisë civile të të dëmtuarit nga vepra penale (ose trashëgimtarëve të tij) në krahasim të të pandehurit për kthimin dhe shpërblimin e dëmit.

Ekzistenca e funksionimit të juridiksionit civil brenda një procesi penal sjell pasojat juridike të rëndësishme për sa i përket "*përshtatshmërisë*" strukturës dhe funksionimit të gjykimit penal. Nga dispozita e mësipërme konstatojmë se juridiksioni gjyqësor civil në procesin penal nuk është juridiksion i përgjithshëm, ku, siç mund të pretendohet, të përfshihen të gjitha marrëdhëniet juridike civile që përbejnë objekt të shqyrtimit gjyqësor në gjykatën civile.

Qëllimi i parashikimit të juridiksionit civil në procesin penal është për thjeshtëzimin dhe shpejtësinë me të cilën gjykohet padia civile së bashku me aktet penale në një proces të vetëm të cilat janë të ndara në rendin juridik të shtetit dhe bashkimin e tyre në gjykimin penal të faktit të prezumuar të paligjshëm, dhe dhënien e një vendimi që shprehet edhe për kërkimin civil.

Duhet theksuar se juridiksioni gjyqësor civil në procesin penal nuk është i detyrueshëm për gjykatën që të pranojë pretendimin civil, edhe në rast se padia është e bazuar, e cila shprehet në nenin 62 të KPrP ku parashikohet, se legjitimimi i paditësit civil mund të bëhet nga organi i procedurës [...] si dhe në paragrafin e dytë shpreh, se me kërkesën e palëve ose kryesisht, gjykata mund të vendosë veçimin e padisë civile dhe dërgimin e saj në gjykatën civile, nëse gjykimi i saj vështirëson ose zvarrit procesin penal.

Si përfundim mund të themi se juridiksioni gjyqësor civil në procesin penal ka për objekt marrëdhënien juridike civile nga e cila lindin të drejta subjektive dhe interesa të ligjshme në favor të mbajtësit të saj, kur dëmi ekziston dhe lidhet në mënyrë ekzistenciale pjesore me veprën penale, për të cilën është parakusht logjik një proces penal.

3.1 Konkurrimi i juridiksioneve gjyqësore

Dy të drejta janë konkurruese kur janë të lidhura midis tyre nga pikëpamja funksionale në mënyrë që përmbushja e njërës prej tyre shuan edhe të drejtën tjetër. Në këtë mënyrë një rezultat praktik i caktuar mund të arrihet nëpërmjet realizimit dhe të drejtave të ndryshme, të cilat, megjithëse qëndrojnë të pavarura dhe të mbrojtura veç e veç, lejojnë që ky rezultat të arrihet vetëm një herë të vetme¹².

¹² *Procedura Civile*, Alban Brati, Botimet DUDAJ 2008, fq. 193.

Respektivisht, e drejta për të ngritur padi është e lidhur me detyrimin që përmbushja e saj i heq mundësinë disponuesit të të drejtës të realizojë për herë të dytë të drejtën e ushtrimit të juridiksionit për të njëjtën çështje. E drejta për t'iu drejtuar gjykatës për të rivendosur të drejtën ose një interes të ligjshëm të cenuar ose të shkelur, është padia e cila individualizohet në tre elemente që shoqërojnë ekzistencën e saj, siç janë: objekti, shkaku dhe subjektet.

Në rastet kur çështja i nënshtrohet juridiksionit gjyqësor civil në procesin penal, nuk mund të ekzistojë në të njëjtën kohë edhe në gjykatën kompetente civile. Kështu që, do të konsiderohet se kemi konkurrin të juridiksioneve në rast se prezantohen në procese të ndryshme padi me të tre elementet e njëjta.

Përmbajtja e njërës nga paditë në secilin proces respektiv, shuan mundësitë e ngritjes të së njëjtës padi në procesin tjetër, pasi rezultati i kërkuar mund të arrihet vetëm një herë të vetme. Në rast se padia rrëzohet në njërin proces, nuk mund të ngrihet më në asnjë proces tjetër, përveçse kur ndryshojnë elementet e padisë.

Nga rregulli i përgjithshëm evidentojmë edhe përjashtimet për këtë rast, kur identitetit të personave dhe objektit të padisë i korrespondojnë shkaqet të ndryshme (konkurrimi objektiv i padive) dhe si rrjedhojë ekzistenca e padisë në njërin nga proceset shuan edhe tjetrën, sepse mungon interesi për të ngritur padi, pra për të arritur për herë të dytë atë që është arritur nga padia e parë, duke qenë se ekzekutimi do të bëhet vetëm një herë¹³.

Në këtë rast padia civile nuk mund të ngrihet në të njëjtën kohë brenda juridiksionit gjyqësor civil në procesin penal dhe në gjykatën kompetente civile. Përkundrazi, rrëzimi i një padie nuk paragjykon dhe pengon ngritjen e padisë tjetër¹⁴.

Ndodh që subjekteve të ndryshme i takojnë padi të ndryshme, objektivisht të njëjta për nga shkaku dhe objekti (konkurrimi subjektiv i padive), pra si pasojë procedurale pranimi i njërës prej padive shuan paditë konkurruese¹⁵. Kështu që nuk mund të pranohen në juridiksionin gjyqësor civil në procesin penal dhe në gjykatën kompetente civile, sepse rezultati i arritur kënaq të gjithë të interesuarit e tjerë.

Megjithatë kjo teorikisht, pasi praktikisht dhe ligjërisht nuk mund të ndodhë, për shkak se në rastin e konkurrimit subjektiv, vendimi gjyqësor që do të jepet do të ketë efekte mbi të gjitha palët e ndryshme legjitime, pasi do të krijohet bashkëndërgjyqësi e detyrueshme sipas gërmës (a) të nenit 161 të KPrC¹⁶.

3.2 Përparësia e juridiksionit gjyqësor civil

Kodi i Procedurës Civile parashikon në nenin 36, se në juridiksionin e gjykatave hyjnë të gjitha mosmarrëveshjet civile [...]. Është gjykata civile ajo që zgjidh

¹³ *Procedura Civile*, Alban Brati, Botimet DUDAJ 2008, fq. 193.

¹⁴ Po aty.

¹⁵ *Procedura Civile*, Alban Brati, Botimet DUDAJ 2008, fq. 194.

¹⁶ Po aty.

mosmarrëveshjet civile ndërmjet palëve private dhe në raste të veçanta kur ka ardhur një dëm që ka si parakusht logjik procedural një veprë penale kjo mosmarrëveshje zgjidhet nga gjykata penale, ai që ka pësuar dëm material nga vepra penale [...] mund të ngrejë padi civile në procesin penal [...], neni 61 i KPrP.

Kodi i Procedurës Penale disponon një pjesë të juridiksionit gjyqësor civil për dëmin e shkaktuar nga vepra penale dhe i jep mundësinë të dëmtuarit nga situata e kundër-ligjshme penale të bëjë kërkimin civil në këtë proces. Kjo e dhënë juridike krijon mundësinë e ngritjes së padisë civile, si në gjykatën civile ashtu dhe në gjykatën penale, por, gjithsesi, nuk mund të ndodhë që padia civile të shqyrtohet në të njëjtën kohë nga të dyja gjykatat.

Ngritja e padisë civile në gjykatën civile ka disa avantazhe dhe përparësi në dallim nga ngritja e saj në procesin penal, dhe më konkretisht:

- nuk ekziston një afat për legjitimimin dhe paraqitjen e padisë civile në gjykatën civile, përveç rastit kur shuhet e drejta substanciale objekt gjykimi;
- nuk kërkohet pëlqimi i prokurorit për legjitimimin e paditësit civil;
- nuk është në diskrecion të gjykatës veçimi i padisë civile, për shkak se gjykimi i saj vështirëson ose zvarrit procesin penal;
- nuk kërkohet si parakusht logjik procedural ekzistenca e një raporti procedural penal;
- është mjeti kryesor dhe i vetëm procedural që vë në lëvizje pushtetin gjyqësor civil.

4. Ekskluziviteti i juridiksionit kushtetues

Në nenin 131 germa (a) të Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë parashikohet, se Gjykata Kushtetuese vendos për, papajtueshmërinë e ligjit me Kushtetutën [...], kjo është një normë që vendos kufizimin e pushtetit gjyqësor të gjykatave për kontrollin Kushtetues të dispozitave konkrete, ku bazohet gjykimi i çështjes në çdo fazë dhe shkallë të procedimit.

Secila nga palët ndërgjyqëse mund të pretendojë papajtueshmërinë e ligjit me Kushtetutën, dhe, në qoftë se pretendimi i ngritur mbi antikushtetutshmërinë e normës nuk është qartësisht i pabazuar (gjë që është lënë në çmim të gjyqtarit), gjyqtari nuk zbaton normën juridike, por pezullon gjykimin dhe ia dërgon çështjen Gjykatës Kushtetuese¹⁷, kur gjyqtarët çmojnë se ligjet vijnë në kundërshtim me Kushtetutën, nuk i zbatojnë ato, paragrafi 2 i nenit 142 i Kushtetutës së RSH.

Kur evidentohet se zbatimi i një norme penale për zgjidhjen e çështjes në gjykim. Në këtë rast, ato pezullojnë gjykimin dhe ia dërgojnë çështjen Gjykatës

¹⁷ *Procedura Civile*, Alban Brati, Botimet DUDAJ 2008, fq. 67.

Kushtetuese, neni 145 paragrafi 2 i Kushtetutës së RSH. Gjatë shqyrtimit të padisë civile në procesin penal, çështja bëhet e ndërlikuar në lidhje me normën juridike, e cila bie në juridiksion ekskluziv të Gjykatës Kushtetuese, kështu që ekzistojnë dy aspekte që pushteti gjyqësor dërgon normën nën veprimin e juridiksionit ekskluziv të Gjykatës Kushtetuese:

- kur evidentohet se zbatimi i një norme penale për zgjidhjen e çështjes në gjykim ka papajtueshmëri me Kushtetutën;
- kur evidentohet se zbatimi i një norme civile për zgjidhjen e çështjes në gjykim ka papajtueshmëri me Kushtetutën.

Evidentimi i zbatimit të një norme penale për zgjidhjen e çështjes në gjykim ka papajtueshmëri me Kushtetutën. Gjatë procesit penal ku shqyrtohet edhe një pretendim civil, del që një normë, e cila ndikon ose nga e cila varet zgjidhja e çështjes, ka papajtueshmëri me Kushtetutën dhe nuk është qartësisht e pabazuar, gjyqtari pezullon gjykimin dhe ia dërgon aktet Gjykatës Kushtetuese, për t'u shprehur mbi kushtetutshmërinë e kontestuar të normës juridike.

Në një moment të tillë procedural efektet e pezullimit të procesit penal do t'i shtrijnë pasojat edhe në procesin civil, që është krijuar autonom dhe i pavarur në brendësi të procesit penal. Gjyqtari kur vlerëson se duhet të pezullojë gjykimin penal, në mënyrë automatike pezullon edhe procesin civil, pasi ekzistenca e tij ka parakusht logjik një proces penal. Kjo situatë juridike procedurale nuk privon të drejtën e paditësit civil të ngrejë pretendimin e tij në gjykatën civile.

Evidentimi i zbatimit të një norme civile për zgjidhjen e mosmarrëveshjes në gjykim ka papajtueshmëri me Kushtetutën. Kur gjatë shqyrtimit të padisë civile në procesin penal, evidentohet se një normë civile e cila përfshihet në zgjidhjen e mosmarrëveshjes civile ka papajtueshmëri me Kushtetutën dhe nuk është qartësisht e pabazuar, gjyqtari, si rregull i përgjithshëm, pezullon gjykimin dhe ia dërgon çështjen Gjykatës Kushtetuese për t'u shprehur mbi kushtetutshmërinë e normës juridike civile të dhënë.

Përpara një situatë të tillë juridike, ekzistojnë dy zgjidhje të mundshme procedurale:

- gjyqtari pezullon procesin civil dhe vazhdon të shqyrtojë faktin penal objekt akuze, duke mos e ndërprerë procesin penal, derisa Gjykata Kushtetuese të shprehet mbi kushtetutshmërinë e kontestuar të normës juridike civile;
- gjyqtari pezullon procesin civil gjatë gjyimit penal dhe dërgon aktet në gjykatën kompetente civile.

5. Palët private në procesin penal

Palë private në procesin penal janë ato të cilat gjatë shqyrtimit të padisë civile, së bashku me aktet penale, kanë të drejta dhe detyrime mbi objektin e padisë, si rrjedhojë do të konsiderohen subjekte të procesit civil që ka parakusht logjik një procedim penal, [...] personat fizikë ose juridikë, në emër ose kundër të cilëve zhvillohet gjykimi, neni 90 i KPrC.

Pra, palë ndërgjyqës në procesin penal janë personat që nga njëra anë janë subjekte të akteve të palës, dhe nga ana tjetër, janë destinatarë të efekteve të vendimit të gjykatës. Palët janë subjekte të kundërta në dialektikën e procesit kundrejt të cilave gjykata, për definicion, është mbajtësja e një pushteti të paanshëm¹⁸.

Kompleksiteti i palëve ndërgjyqës gjatë shqyrtimit të padisë civile në procesin penal, bëhet i dukshëm nga aplikimi i normave penale nga njëra anë dhe ndërveprimi i palëve në një proces të vetëm penal nga ana tjetër, ku është ngritur një pretendim civil. Janë palët ato të cilët vënë në lëvizje pushtetin gjyqësor dhe ushtrimin e të drejtave të tyre në juridiksionin gjyqësor civil në procesin penal.

Për këtë arsye subjektet, të cilët, në emër dhe kundër të cilëve do të zhvillohet gjykimi civil, do të pozicionohen në procesin penal në zbatim të normave juridike që parashikon ligji substancial dhe procedural civil për atë sa lejohen dhe nuk kundërshtohen me normat Procedurale Penale.

Në nenin 61 të KPrP parashikohet, se ai që ka pësuar dëm material nga vepra penale ose trashëgimtarët e tij mund të ngrenë padi civile në procesin penal kundër të pandehurit ose të paditurit civil [...], nga dispozitivi i dispozitës kuptohet që rrethi i subjekteve dhe mundësitë procedurale që mund të konstatohen gjatë shqyrtimit të padisë civile në procesin penal janë të shumta.

Kështu që, gjatë gjyimit të padisë civile në procesin penal, paditësi civil është pala, [...] që ka pësuar dëm material ose trashëgimtarët e tij [...], pra, ashtu si në procesin civil edhe në procesin penal, subjektet të cilët kanë një pretendim civil janë, persona fizikë, personat juridikë privat ose publik.

Ndërsa nga ana tjetër kërkimi civil bëhet konkretisht kundrejt palës tjetër, që, si rregull, është i pandehuri; por në raste të caktuara mund të ketë legjitimitet shkakësor për të vepruar personi civilisht përgjegjës për dëmin e shkaktuar nga i pandehuri, sipas përgjegjësisë së prejardhur që parashikohet në dispozitat e Kodit Civil.

Ky moment evidentohet në nenin 61 të KPrP i cili shpreh, se [...] mund të ngrenë padi civile në procesin penal kundër të pandehurit ose të paditurit civil [...], dhe si rrjedhojë subjekte kundër të cilëve ngrihet kërkimi civil dhe zhvillohet gjykimi janë persona fizikë (pavarësisht se vepra penale pretendohet të jetë kryer nga një person juridikë privat ose publik)¹⁹.

¹⁸ *Procedura Civile*, Alban Brati, Botimet DUDAJ 2008, fq. 104.

¹⁹ Kjo vjen në bazë të parimit "që përgjegjësia penale është përgjegjësi direkte, d.m.th. nga personat që ushtrojnë funksionet përkatëse.

Problemi i përcaktimit të kuptimit të palëve në shqyrtimit të padisë civile në procesin penal lind si pasojë e situatave juridike procedurale të dhëna ku fabrikimi i kërkimeve, prapësimeve dhe kundërshtimeve është i kufizuar nga mënyra e ndërtimit të fakteve dhe qëndrimit statik të tyre në proces vihet në lëvizje për aq sa procesi penal nuk pengohet.

Natyrisht subjekteve ndërgjyqës, në emër dhe kundër të cilëve zhvillohet gjykimi civil që ka parakusht logjik një proces penal, u intereson pjesërisht dënimi penal i të pandehurit, por vetëm për aq sa, në raport me pjesën civile merret në konsideratë dhe ndikon mbi të.

Interesi i paditësit civil për të ngritur padi është i dukshëm dhe i brendapërfshirë në dëmin material të shkaktuar, pasi është evidente shkelja e të drejtës dhe interesit të ligjshëm. Si rrjedhojë e interesit për të ngritur padi, vjen në një moment të dytë legjitimimi për të vepruar, që konsiston në përcaktimin e personit të cilit i përket interesi për të ngritur padi dhe kundër të cilit ngrihet padia.

Në raste të veçanta i legjitimuar (aktiv-pasiv) mund të jetë edhe Avokati i Shtetit, pa mohuar këtu edhe rolin e prokurorit, që ka disa kompetenca dhe detyra në lidhje me palët në proces. Këto situata juridike vlejné për të përcaktuar pozicionin e palëve ndërgjyqës në proces.

Pozicioni i palës private si ndërgjyqës fitohet:

- a. si pasojë e paraqitjes së padisë civile në procesin penal, (neni 58 dhe 61 i KPrP);
- b. si pasojë e ndërhyrjes ose thirrjes së personit të tretë nga palët gjatë zhvillimit të një procesi civil në procedimin penal (neni 65 dhe 66 i KPrP);
- c. si pasojë e zëvendësimit të palës gjatë gjykimit penal (neni 184 i KPrC);
- d. si pasojë e kalimit procedural gjatë gjykimit penal (neni 199 i KPrC).

Mënyrat e fillimit të pozicionit të palëve si ndërgjyqës duhet të konceptohen dhe trajtohen në kontekstin e shqyrtimit të padisë civile në procesin penal, si dhe të përshtaten me strukturën dhe normat juridike penale, ku rëndësia e parashikimit të ndikimit në veprime procedurale të tilla, të ndryshme nga pikëpamja e proceseve, të mos sjellin vështirësimin dhe zvarritjen e procesit penal.

Konkluzione

Prezantimi i padisë civile në procesin penal lidhet në mënyrë ekzistenciale të drejtëpërdrejtë me katër kushtet e procedimit, ku formimi funksional i tyre paraprin vlefshmërinë e procesit. Mungesa e njërit prej tyre e bën procesin të kontestueshëm në çdo gjëndje dhe shkallë të tij. Pretendimi civil në procesin penal vjen si pasojë logjike e katër kushteve të procedimit: Juridiksioni gjyqësor civil në procesin penal; Kompetenca e gjykatës penale për shqyrtimin e padisë civile;

Palët private në procesin penal; Paragjykueshmëria (parimi i gjësë së gjykuar). Në paraqitjen e padisë civile në procesin penal të dy procedimet ruajnë karakteristikat e tyre të veçanta sipas dispozitave respektive që i rregullojnë, por për shkak të elementëve të përbashkët si palët, provat e nevojshme etj, bashkohen në një procedim të përbashkët, kështu që evidentojmë karakteristikat e padisë civile në procesin penal.

Me ndërthurjen pjesore të të dyja disiplinave gjatë procesit ekzistojnë garanci procedurale për zhvillimin sa më të drejtë të gjykimit të çështjes dhe si rrjedhojë të dy procedimet nuk mund të ruajnë individualitetet që i karakterizojnë gjatë gjithë ekzistencës së procesit. Tipare të ndryshme të procesit krijojnë simbolikisht raportin midis procedimeve respektive. Në themel të detyrimit të gjykimit penal në raport me atë civil, paraqiten dy momente thelbësore që karakterizojnë në mënyrë të veçantë disiplinën përkatëse, që më konkretisht janë: parimi i prezumimit të pafajësisë barra e provës.

Juridiksioni gjyqësor civil në procesin penal është sfera e çështjeve civile, ku është parakusht një raport procedural penal, që në bazë të ligjit kanë të drejtë të shqyrtojnë gjykatat penale. Juridiksioni gjyqësor civil në procesin penal nuk është juridiksion i përgjithshëm, ku, siç mund të pretendohet, të përfshihen të gjitha marrëdhëniet juridike civile që përbejnë objekt të shqyrtimit gjyqësor në gjykatën civile. Juridiksioni gjyqësor civil në procesin penal ka për objekt marrëdhënien juridike civile nga e cila lindin të drejta subjektive dhe interesa të ligjshëm në favor të mbajtësit të saj, kur dëmi ekziston dhe lidhet në mënyrë ekzistenciale pjesore me veprën penale, për të cilën është parakusht logjik një proces penal.

Palë private në procesin penal janë ato të cilat gjatë shqyrtimit të padisë civile, së bashku me aktet penale, kanë të drejta dhe detyrime mbi objektin e padisë, si rrjedhojë do të konsiderohen subjekte të procesit civil që ka parakusht logjik një procedim penal. Subjektet, të cilët, në emër dhe kundër të cilëve do të zhvillohet gjykimi civil, do të pozicionohen në procesin penal në zbatim të normave juridike që parashikon ligji substancial dhe procedural civil për aq sa lejohen dhe nuk kundërshtohen me normat Procedurale Penale.

Literatura

- Abdiu Fehmi, 2001, *Kushtetuta dhe Gjykata Kushtetuese e Republikës së Shqipërisë*, Tiranë, Shtëpia Botuese Redona.
- Abdiu Fehmi, 2003, *Padia Civile në Procesin Penal Shqiptar*, Tiranë, Shtëpia Botuese Pex.
- Brati Alban, 2008, *Procedura Civile*, Tiranë, Shtëpia Botuese DUDAJ
- Islami Halim, Hoxha Artan, Panda Ilir, 2003, *Procedura Penale; Komentar*, Tiranë, Shtëpia Botuese Morava.
- Kodi Civil i Republikës së Shqipërisë, 2012, Tiranë, Botim i Qendrës së Publikimeve Zyrtare
- Kodi Penal i Republikës së Shqipërisë 2012, Tiranë, Botim i Qendrës së Publikimeve Zyrtare
- Vendim Unifikues nr. 284, datë 06. 10. 2000 i Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë.